

УДК 334.012.23:631.11

Мелимука І.М., аспірант[©]

Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни

**ТЕОРЕТИЧНИЙ ЗМІСТ ОРГАНІЗАЦІЙНО–ЕКОНОМІЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У
ПОРЕФОРМЕННИЙ ПЕРІОД**

У статті розглянуто і проаналізовано теоретичне обґрунтування організаційно-економічних трансформацій сільськогосподарських підприємств та практичне здійснення аграрної реформи в Україні.

Ключові слова: організаційно-економічна трансформація, сільськогосподарські підприємства, сільське господарство, реформування, ефективність функціонування, реструктуризація.

Вступ. Протягом кількох років в Україні відбулися радикальні економічні перетворення спрямовані на розв'язання складних завдань, як підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, вдосконалення господарського механізму, забезпечення рівноправного партнерства сільськогосподарських товаровиробників і промислових переробних підприємств, які в свою чергу вплинули на розвиток аграрного сектора економіки, і мали як позитивні, так і негативні наслідки. Було проведено низку необхідних реформ спрямованих на розвиток сільського господарства, а саме реформування земельних і майнових відносин власності, яку завершено на основі Указу президента України від 3.12.1999р. “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки”, та організаційно – правової реструктуризації сільськогосподарських підприємств. Але це не дало сільському господарству обминути економічну кризу, яка в свою чергу вплинула на фінансування, що стало причиною скорочення великої кількості працівників, зменшилося виробництва і реалізації продукції, зниження попиту і пропозиції, більшість сільськогосподарських виробників стали на шлях кризового функціонування та банкрутства.

Матеріал і методи. Питанням оцінки результатів розвитку процесів реформування і трансформації аграрної економіки приділяється значна увага таких вчених–економістів, серед яких П. Березівський, П. Гайдуцький, Ф. Горбонос, В. Зіновчук, Л. Климюк, О. Крисальний, І. Лукінов, Ю. Лупенко, М. Малік, В. Месель–Веселяк, Г. Підлісецький, П. Саблук, Г. Черевко, О. Шпичак, В. Юрчишин та інші. Питаннями ефективності функціонування підприємств, зокрема і сільськогосподарських, займаються такі відомі вчені як В. Андрійчук, Б. Данилишин, Л. Мельник, В. Месель-Веселяк, Б. Пасхавер, П. Руснак, П. Саблук, Г. Фандель, Г. Черевко, В. Юрчишин та інші. Проблемами реформування та розвитку агропромислового виробництва, у тому числі на пореформеному етапі, знайшли відображення в працях В. Г. Андрійчука, І. Ф.

Баланюка, О. М. Бородіної, П. І. Гайдуцького, М. В. Гладія, В. С. Дієсперова, В. В. Зіновчука, О. В. Крисального, І. І. Лукінова, Ю. О. Лупенка, М. Й. Маліка, В. Я. Месель-Веселяка, І. Р. Михасюка, В. М. Нелепа, О. М. Онищенко, І. В. Прокопи, В. А. Пуліма, В. П. Рябоконя, П. Т. Саблука, М. П. Сахацького, В. П. Ситника, М. М. Федорова, О. М. Шпичака, В. В. Юрчишина, К. І. Якуби. Проте подальша трансформація сільськогосподарських підприємств потребує поглибленого дослідження цієї проблеми з метою пошуку та опрацювання шляхів підвищення ефективності агропромислового виробництва.

Мета статті—надати основне теоретичне обґрунтування сутності організаційно-економічних трансформацій сільськогосподарських підприємств і їх розвитку у пореформений період.

Результати дослідження. Підприємство—це самостійний суб'єкт господарювання, створений підприємцем або групою підприємців, має права юридичної особи і здійснює свою діяльність з виробництва продукції, виконання робіт чи надання послуг з метою задоволення суспільних потреб та одержання прибутку [1].

Значні зміни в організації та діяльності агропромислового комплексу країни зумовила ринкова трансформація вітчизняної економіки. В результаті була реалізована потреба в докорінному реформуванні аграрних відносин на селі, реструктуризації колгоспів і радгоспів у сільськогосподарські підприємства ринково-підприємницьких типів, здійсненні їх переведення на засади приватної власності. Широкий розвиток одержали орендні відносини, передусім земельні, а також фермерство. Внаслідок таких реформувальних організаційних, економічних та соціальних змін в сільському господарстві істотно вплинули на виробничу діяльність сільськогосподарських підприємств, а також на соціально-економічну ситуацію на селі.

Реформування аграрного сектора економіки передбачало докорінну організаційну перебудову існуючих одержаних сільськогосподарських організаційних структур шляхом їх реструктуризації та приватизації, а також формування нових ефективних організаційно-правових форм господарювання як основи розвитку різноукладської сільської економіки. Ця проблема була одним із елементів аграрної реформи, яка проводиться в усіх постсоціалістичних країнах.

Після прийняття Законів України “Про підприємництво”, “Про підприємство”, “Про підприємства в Україні”, “Про господарські товариства”, “Про приватизацію майна державних підприємств”, “Про оренду майна державних підприємств та організацій” в економіці країни розпочалося реформування, яке відбулося і в сільському господарстві після прийняття постанови Верховної Ради України “Про земельну реформу” (18.12.1990р.), якою з 15.04.1991 року оголошено, що всі землі України є об'єктом земельної реформи. Також під час реформи було запроваджено приватну власність на землю, проведено роздержавлення земель, які були передані у власність колективних сільськогосподарських підприємств і громадян. Потім ці землі були розпайовані між працівниками і пенсіонерами. Подальший розвиток одержали особисті селянські господарства, які були побудовані на приватній

власності на землю, була створена нова форма господарювання – фермерство, якої розвиток був ефективним в усьому світі [2].

В Україні створено три форми господарювання. Це особисті селянські та фермерські господарства і сільськогосподарські підприємства ринкового типу. Всі вони відповідають вимогам різного бізнесу – великого, середнього та дрібного і забезпечують ефективне ведення сільського господарства і мають перевиробництво продукції. Щодо особистих селянських господарств, то вони залишаються найбільш стійкою формою господарювання на селі і виконують не лише певні економічні функції, а й соціальні і екологічні. Також вони є однією зі сфер життєдіяльності сільського населення, невід’ємною складовою сільського способу життя, що здійснює суттєвий вплив на формування соціальних якостей сільського населення. Вони демонструють пристосованість до складних економічних умов. Збільшуючи виробництво молока і м’яса селянські сім’ї намагаються забезпечити себе продовольчими продуктами власного виробництва та компенсувати втрати від зменшення заробітків на основних місцях роботи [3].

Відповідно до Закону України “Про особисте селянське господарство”, діяльність пов’язана з веденням особистого селянського господарства, не відноситься до підприємницької. Тому в Україні відсутня державна політика, направлена на підтримку і регулювання розвитку зазначених господарств. Така позиція держави є невиправданою, враховуючи значний потенціал селянських господарств, а також той факт, що багато з них на сьогоднішній день фактично займаються підприємницькою діяльністю і при цьому будучи найбільш стійкою формою господарювання, не можуть повною мірою реалізувати свої можливості без державної підтримки на розвиток інфраструктури, розширення ринків збуту. Тому аграрна політика країни повинна врахувати необхідність їх всесторонньої підтримки упродовж всього періоду становлення реформованих базових виробничих структур і розвитку аграрних ринків [4].

З набуттям Україною незалежності і започаткуванням ринкових трансформацій виникла об’єктивна необхідність у здійсненні земельної реформи, яка є однією з центральних ланок економічної реформи, що проводиться в нашій державі. Земельна реформа–комплекс заходів–правових, соціально–економічних, технічних та організаційних, направлених на перебудову земельних відносин через роздержавлення земель, утвердження різних форм власності на неї та розвиток нових організаційних форм господарювання на селі, що функціонують на приватній власності. Вона пройшла ряд етапів. Перший з них бере свій початок з прийняттям Земельного кодексу Української РСР (1990р.), другий етап започаткований у січні 1992р. з Прийняттям Верховною Радою України Закону України “Про форми власності на землю”, третім етапом стало прийняття Указів Президента України “Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва”, “Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарських підприємствам і організаціям”, “Про оренду землі”, “Про захист прав власників земельних часток (паїв)”, “Про фіксований сільськогосподарський податок” [5].

Звернувши увагу на пройдений шлях реформування сільськогосподарських підприємств ринкового типу, можна побачити, що серед економічних реформ аграрна реформа була науково-обґрунтована, теоретично досліджена і практично впровадженою. Було створено нові сільськогосподарські підприємства ринкового спрямування, які в організаційному плані мають більші можливості й перспективи ефективного функціонування; особисті селянські господарства значною мірою забезпечили трудову зайнятість селян, як фактор при зменшенні потреби сільського господарства; відбулися й соціальні зрушення.

Висновки. Виходячи з вище наведеного, бачимо, що трансформація підприємств об'єктивно не є самодостатнім процесом і потребує певного втручання і якісного управління. Зміни, які відбувалися в період проведення аграрної реформи були не тільки позитивними, але й мали негативні наслідки, на які потрібно звернути увагу в подальших наукових дослідженнях для ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств.

Література

1. Черевко Г. В., Горбонос Ф. В., Іваницька Г. Б., Павленчик Н. Ф. Економіка підприємств: Навчальний посібник / За заг. ред. Г.В. Черевка. – Львів: Априорі, 2004. – 384с.

2. Аграрна реформа в Україні (здобутки, проблеми і шляхи їх вирішення). П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров. // Економіка АПК. – 2009. - №12. – С. – 3-13.

3. Аграрна політика в умовах ринкової трансформації економіки агропромислового комплексу : Колективна монографія / За заг. ред. П. С. Березівського. – Львів: Львівський держ. аграр. ун – т, - 2006. – 559с.

4. Скидан О.В. Аграрна політика України в період ринкової трансформації: монографія / О. В. Скидан. – Житомир: Вид-во “Житомирський національний агроекологічний університет”, 2008. – 376с.

5. <http://polka-knig.com.ua/article.php?book=1&article=58>

Summaru

The article describes and analyzer theoretical grounding of organizational and economic transformations of agricultural enterprises and practical application of agrarian reform in Ukraine.

Key words: *organizational and economic transformation, agricultural enterprises, agriculture, reforming, functioning effectiveness, restructuring.*

Стаття надійшла до редакції 19.03.2010